

УДК 378:338.22:364.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212570>

Сергій МАМИЧЕНКО,
 orcid.org/0000-0001-6375-7471
 аспірант кафедри педагогіки

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
 (Старобільськ, Луганська область, Україна) tamyuchenko10@i.ua

ВИКОРИСТАННЯ ДІЯЛЬНІСНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

У статті виявлено й обґрунтовано сутність та особливості можливого використання діяльнісно-культурологічного підходу у процесі формування культури конкурентних відносин у майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування. Визначено, що діяльнісно-культурологічний підхід – це орієнтація дослідження на вивчення явищ з освоєння особистістю культури, яка забезпечує створення культурних цінностей. Процес формування культури конкурентних відносин у дослідженні розглядався як діяльність, здійснювана викладачем і студентами, спрямована на виникнення особистісного новоутворення – культури конкурентних відносин. Наголошується, що результатом використання діяльнісно-культурологічного підходу є визначення змісту культури конкурентних відносин, котра формується у студентів у процесі професійної підготовки у вищій школі. Визначено, що основними показниками сформованості культури конкурентних відносин, необхідними для здійснення професійної діяльності майбутнього фахівця з бізнес-адміністрування, є: знання (когнітивний компонент), уміння (операційний компонент), ціннісні орієнтації (ціннісний компонент) і професійно важливі особистісні якості (особистісний компонент). Зокрема, основне цільове призначення когнітивного компонента полягає у створенні теоретичної бази й забезпечення засвоєння студентами системи знань, включених у культуру конкурентних відносин. Операційний компонент передбачає оволодіння майбутніми фахівцями вміннями, які забезпечують ефективну взаємодію в умовах конкуренції. Ціннісний компонент характеризує взаємопов'язану цілісну систему цінностей, ціннісних орієнтацій і професійних установок майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування на формування культури конкурентних відносин і конкурентну поведінку в майбутній професійній діяльності з урахуванням інтересів країни, галузі та корпоративних завдань. Особистісний компонент відображає ступінь розвиненості професійно важливих особистісних якостей, здатність майбутнього фахівця з бізнес-адміністрування проявляти професійну відповідальність, усвідомлювати професійний обов'язок, керуватись знаннями професійної етики та професійного етикету, проявляти готовність до професійної рефлексії. Зроблено висновок: для того, щоб ефективно формувалась культура конкурентних відносин (як ціннісний складник особистості), випускнику університету необхідно постійно поглиблювати знання, формувати професійне мислення, проявляти самостійність, ініціативу, творчість.

Ключові слова: діяльнісно-культурологічний підхід, діяльність, культура, діяльнісний підхід, культурологічний підхід, студенти, культура конкурентних відносин, майбутні фахівці з бізнес-адміністрування.

Sergii MAMYCHENKO,
 orcid.org/0000-0001-6375-7471

Graduate Student at the Department of Pedagogy
 Luhansk National Taras Shevchenko University
 (Starobilsk, Luhansk region, Ukraine) tamyuchenko10@i.ua

USE OF ACTIVITY-CULTUROLOGICAL APPROACH IN THE PROCESS OF FORMING THE CULTURE OF COMPETITIVE RELATIONS IN FUTURE PROFESSIONALS BUSINESS ADMINISTRATION

The essence and features of possible use of activity-culturological approach in the process of formation of culture of competitive relations at future specialists in business administration are revealed and substantiated. It is determined that activity-cultural approach is the orientation of the research on the study of the phenomena of personal development of culture, which ensures the creation of cultural values. The process of forming culture of competitive relations in the study was considered as activity carried out by teachers and students, aimed at the emergence of a personal neoplasm – culture of competitive relations. It is emphasized that the result of using activity-cultural approach is to determine the content of culture of competitive relations, which is formed in students in the process of professional training in higher education. It is determined that the main indicators of the formation of culture of competitive relations, necessary for the professional activity of the future specialist in business administration, are: knowledge (cognitive component), skills (operational

component), value orientations (value component) and professionally important personal qualities (personal component). In particular, the main purpose of the cognitive component is to create a theoretical basis and ensure that students master the system of knowledge included in culture of competitive relations. The operational component involves the acquisition by future professionals of skills that ensure effective interaction in a competitive environment. The value component characterizes the interconnected holistic system of values, value orientations and professional attitudes of future business administration professionals to form culture of competitive relations and competitive behavior in future professional activities, taking into account the interests of the country, industry and corporate goals. The personal component reflects the degree of development of professionally important personal qualities, the ability of the future business administration specialist to show professional responsibility, realize professional duty, be guided by knowledge of professional ethics and professional etiquette, show readiness for professional reflection. The conclusion is made: in order to effectively form culture of competitive relations (as a value component of personality), a university graduate must constantly deepen knowledge, form professional thinking, show independence, initiative, creativity.

Key words: activity-culturological approach, activity, culture, activity approach, culturological approach, students, culture of competitive relations, future specialists in business administration.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбувається перегляд пріоритетів у системі професійної підготовки майбутніх фахівців різних напрямів підготовки. Насамперед процеси реформування системи освіти, які відбуваються зараз не тільки в Україні, але й у країнах Європи, приводять до необхідності переосмислення ролі майбутнього фахівця з бізнес-адміністрування. Зокрема, нова освітня парадигма передбачає формування висококваліфікованого фахівця, і цей процес охоплює два напрями: розвиток професійної компетентності; особистісне становлення – формування внутрішньої готовності до опанування професії та власної реалізації. Тому все більше уваги в таких процесах відводиться особистісним і професійним якостям людини. У новітніх умовах ключовою вимогою для науковця є розробка якісної методології дослідження.

Аналіз досліджень. Напрацювання у сфері методології педагогіки як теорії методів науково-педагогічного дослідження, як основи професійної підготовки майбутніх фахівців різних напрямів представлені в дослідженнях низки вчених: Г. А. Атанов (Атанов, 2002), Ю. Д. Бойчук (Бойчук, 2009); В. І. Кизенко і Д. А. Трубачова (Кизенко і Трубачова, 2014), Р. А. Кубанов (Кубанов, 2011), О. О. Міненко (Міненко, 2002), С. В. Савченко (Савченко, 2004), Г. М. Филлок Г. М. (Филлок, 2011). Водночас теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що проблема підготовки майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування не була предметом спеціального дослідження сучасної вітчизняної науки, тож актуальність вивчення окресленої проблеми посилюється наявністю суперечності між необхідністю освітньої практики в науково обґрунтованій педагогічній системі підготовки майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування й недостатньою розробленістю зазначеного феномену в педагогічній теорії та практиці.

Мета статті – виявити та обґрунтувати сутність та особливості можливого використання

діяльнісно-культурологічного підходу у процесі формування культури конкурентних відносин у майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування.

Виклад основного матеріалу. Визначимося із ключовими поняттями діяльнісно-культурологічного підходу: «діяльність», «культура», «діяльнісний підхід», «культурологічний підхід».

Діяльність розуміють як «активність людини, яка виявляється у процесі її взаємодії з навколишнім світом і полягає у вирішенні життєво важливих завдань, що визначають існування й розвиток людини» (Атанов, 2002: 86). Із цих позицій спосіб діяльності забезпечує розвиток діяльнісних здібностей особистості, котрі дозволяють їй самостійно будувати, перетворювати власну життєдіяльність, бути її суб'єктом, долучатись до існуючих і створювати нові види діяльності й форми спілкування.

У педагогічному словнику діяльнісний підхід визначається, по-перше, як принцип вивчення психіки, в основу якого покладена категорія предметної діяльності; по-друге, як теорія, котра розглядає психологію як науку про породження, функціонування і структуру психічного відображення у процесах діяльності індивідів (Коджаспірова, Коджаспіров, 2005: 36–37). Діяльнісний підхід є загальноприйнятим у педагогіці та психології і тлумачиться як планування й організація освітнього процесу, в якому визначальне місце належить максимально активній пізнавальній діяльності студентів, яка б забезпечувала їх активність у пізнанні, спілкуванні, саморозвитку (Кизенко, Трубачова, 2014: 42). Варто підкреслити, що освітній процес у ЗВО забезпечує якісну підготовку майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування в тому разі, якщо відбувається у формі освітньої діяльності, яка спрямована не лише на засвоєння знань, умінь і навичок, але й на опанування певної сукупності способів діяльності майбутньої професійної сфери.

Культурологічний підхід у професійно-освітній діяльності розуміється як інтегративний метод системної організації цілісного освітнього процесу, що зумовлює сукупність вимог до відбору змісту й технологічних процедур; створення оптимальних педагогічних умов освітнього процесу відповідно до концептуально-базових положень, які забезпечують формування особистості студента як суб'єкта культури. Варто зазначити, що більшість дослідників, які працюють у рідкісній культурологічному підході, вбачають його мету в подоланні явищ дегуманізації в освіті. У цьому контексті принципи розбудови освітнього процесу окреслюються кількома концептуальними положеннями, а саме: сутність культурологічного підходу полягає у вивченні світу людини в контексті її культурного існування; культурологічний підхід зумовлений об'єктивним зв'язком людини з культурою як системою цінностей і дозволяє розглядати педагогічні явища та педагогічну діяльність як сукупність культурних компонентів на широкому культурному фоні соціуму з урахуванням локальної культурної ситуації (Бойчук, 2009: 121).

Ще одним значущим поняттям є «культура». Погоджуючись із думкою В. П. Каширіна і В. А. Сластеніна, культура (в контексті діяльнісно-культурологічного підходу) розуміється нами як специфічний спосіб людської діяльності. «Бувши універсальною характеристикою діяльності, вона задає соціально-гуманістичну програму й зумовлює спрямованість того чи іншого виду діяльності, її ціннісних типологічних особливостей і результатів» (Сластенін, Каширін, 2003: 153). Саме культура є найбільш відповідною людському призначенню формою подолання суперечностей між духовністю і вітальністю, духовністю і соціальністю. Людина не може існувати у вимірі лише однієї з названих сутностей – вітальної, соціальної чи духовної, адже саме в їхньому органічному поєднанні, в їхній неподільності та незлитті полягає унікальність людської істоти (Зеліско, 2009: 216).

Ми погоджуємось із поглядом Л. О. Хомич і Т. О. Шахрай, що під культурою особистості розуміють систему знань, поглядів, переконань, котрі сприяють виникненню механізмів і технологій використання накопиченої соціальної інформації, яка, зі свого боку, транслюється в усіх аспектах життєдіяльності людини, створюючи культурний генофонд суспільства. У цьому аспекті поняття «культура» й «особистість» взаємопов'язані та взаємозумовлені (Машкіна та ін., 2016: 9). Тому культурологічний підхід – епіцентр виховання й розвитку людини як вільної, активної осо-

бистості. Для нашого дослідження методологічно важливим є розуміння того, що у вищому закладі освіти не особистість студента «підганяється» під комплект задалегідь програмованих якостей, як справедливо зазначає С. В. Савченко, а створюються умови для повноцінного прояву й гармонійного розвитку всіх особистісних функцій студентів (Савченко, 2004: 188).

З огляду на думки дослідників і свої наукові уявлення, ми вважаємо, що діялісно-культурологічний підхід – це орієнтація дослідження на вивчення явищ з освоєння особистістю культури, котра забезпечує створення культурних цінностей. Формування культури конкурентних відносин ми розглядаємо як діяльність, здійснювану викладачем і студентами, спрямовану на виникнення особистісного новоутворення – культури конкурентних відносин.

Процес формування культури конкурентних відносин у майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування було вивчено нами в контексті діялісно-культурологічного підходу, у процесі дослідження отримані такі характеристики:

1) діялісно-культурологічний підхід зумовлює вибір специфічних методів, засобів і форм педагогічної діяльності; напрямів реалізації програми; організацію способів теоретичної і практичної діяльності; особливостей взаємодії із зовнішнім середовищем загалом і ринком праці зокрема; можливостей удосконалення навчального процесу та процедур корекції;

2) його мета – високий рівень сформованості культури конкурентних відносин у майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування;

3) суб'єктами взаємодії, котрі забезпечують управління і співуправління, виступають викладач і студент (або викладач і група студентів); а також представники зовнішнього середовища;

4) об'єктом у професійному й культурному плані є особистість майбутнього фахівця, яка формується під впливом різних суб'єктів;

5) засобами формування культури конкурентних відносин є матеріальні (наочні матеріали, фінансова документація, навчальні посібники, мережеві ресурси, картки-завдання, експертні карти тощо) й духовні (норми моралі, особистісні та професійні цінності тощо); методами – педагогічні (бесіда, екскурсії, демонстрації, приклад тощо) й економічні (аналіз фінансової звітності, SWOT-аналіз, бізнес-тренінг тощо); результатом – сформована в майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування культура конкурентних відносин.

Крім того, вивчення й аналіз наукових публікацій привели нас до висновку, що результатом

використання діяльнісно-культурологічного підходу є визначення змісту культури конкурентних відносин, яка формується у студентів у процесі професійної підготовки у ЗВО. А саме ми вважаємо, що культура конкурентних відносин, будучи видом і підсистемою професійної культури, охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів. Далі, для систематизації проведемо аналіз значущих для нашої проблеми досліджень і сформулюємо назви й сутнісні характеристики компонентів.

Почнемо з першого компонента. О. Новіков стверджує, що комунікативна революція кінця минулого тисячоліття в кілька разів збільшила швидкість обміну інформацією й водночас швидкість прийняття рішень, динаміку економічних, культурних, політичних явищ. Із погляду автора, безграмотною людиною в найближчому майбутньому стане не той, хто не вміє читати, а той, хто «не навчився вчитись» (Новіков, 2008: 117). У нашому дослідженні ми будемо спиратись на розуміння людини як «думаючої», оскільки будь-якій людині, котра живе в сучасному світі, треба вміти працювати зі зростаючими інформаційними потоками. Особливо це актуально для людей, які обрали економічно-управлінську сферу діяльності. Їхня праця безпосередньо пов'язана з великими обсягами цифрової та аналітичної інформації, вмінням урахувувати зміни, що відбуваються, бути динамічним, готовим приймати економічні рішення.

Гнучкість, цілеспрямованість і швидкість мислення є важливими складниками в успішному вирішенні різних завдань, які стоять перед економістом і менеджером. Група дослідників під керівництвом М. І. Дьяченко зазначає, що для формування професійного мислення у студентів необхідно, перш за все, озброїти їх системою понять і знань, які є значущими для майбутньої професійної діяльності. На їхню думку, це не просто розумова діяльність, а прояв самостійності, ініціативи. З іншого боку, в сучасних освітніх закладах творчо-креативна модель педагогіки поступово витісняє репродуктивну (Дьяченко та ін., 2006: 289). Творчо-креативна педагогіка має на меті формування та розвиток творчої особистості, котра здійснюється в умовах усебічного та демократичного розвитку, на засадах гуманістичної парадигми. Сучасний педагогічний процес покликаний створити всі необхідні умови для формування креативної, мобільної, суспільно активної та відповідальної особистості, її самовизначення та самореалізації. За нових умов особистість вихователя знаходиться на одному рівні з особистістю вихованця, формуються суб'єкт-

суб'єктні відносини у формі діалогу. Педагог уже не є «основною та єдиною ланкою» надходження інформації із соціуму, зовнішнього середовища, отримання знань, чітко прослідковується тенденція до збільшення потоку інформації завдяки засобам масової інформації, інтернету тощо (Филюк, 2011: 6).

Підіб'ємо деякі підсумки. По-перше, загальновідомо, що для будь-якої діяльності необхідні знання, зокрема, і для діяльності (процесу) формування культури конкурентних відносин. По-друге, встановлений і доведений зв'язок між знаннями, мисленням і морально-ціннісним складником особистості. Відповідно, можемо зробити такий висновок: для того, щоб ефективно формувалась культура конкурентних відносин (як ціннісний складник особистості), випускнику ЗВО необхідно постійно поглиблювати знання, формувати професійне мислення, проявляти самостійність, ініціативу, творчість.

Вивчаючи це питання, науковці вводять поняття «професійна самосвідомість». Необхідно зауважити, що професійна самосвідомість прямо пов'язана з усвідомленням людиною себе у професійній діяльності, тобто зміст професійної самосвідомості – ставитись до професійної діяльності й до себе, як до суб'єкта цієї діяльності. Якщо самосвідомість формується в життєдіяльності і спілкуванні з людьми і є результатом пізнання себе, своїх дій, психічних якостей тощо, то професійна самосвідомість – це проєкція всіх структурних компонентів самосвідомості на професійну діяльність (Максименко, Пелех, 1994: 69). Становлення самосвідомості студентства, яке передбачає розвиток таких її процесів, як самоспостереження, рефлексія, саморегуляція на поведінковому та емоційному рівнях, проходить під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників і безпосереднім чином зумовлює процес особистісного зростання. Саме тому його ефективність певним чином залежить від того, наскільки розвинена в індивіда потреба активно здійснювати ці зміни, трансформуючи власну особистість та самовдосконалюючись. Звідки й наша увага до діяльнісно-культурологічного підходу.

Таким чином, теоретичне осмислення визначеної проблеми привело до такого висновку: можливість ефективно конкурувати й формувати професійну культуру передбачає постійне оновлення професійних знань та успішне їх застосування в економічній і управлінській діяльності, причому це не просто володіння знаннями, а потенційна готовність вирішувати завдання, котрі стоять перед фахівцем.

З огляду на думки сучасних дослідників, ми вважаємо, що першим компонентом у структурі поняття «культура конкурентних відносин» буде когнітивний. Він відображає таке:

1) інтелектуальну зрілість майбутнього фахівця, його знання, рівень загальної обізнаності;

2) професійне мислення (вміння систематизувати, аналізувати й узагальнювати професійні знання);

3) рівень професійної самосвідомості майбутнього фахівця. Крім знань, на нашу думку, культура конкурентних відносин містить систему певних умінь і навичок. Зокрема, вміння визначають підготовленість випускника і стають відзнаками особистості професіонала. Уміння й навички, котрі становлять культуру конкурентних відносин, формуються в результаті цілеспрямованої діяльності.

У своєму дослідженні ми враховуємо, що становлення особистості сучасного випускника ЗВО відбувається у складних соціально-економічних умовах, визначених реформуванням суспільства. Процеси глобалізації та модернізації створюють єдиний культурний, економічний та інформаційний простір. Вони впливають на систему цінностей людини, її світогляд і культуру. З огляду на те, що в дослідженні йдеться про поняття «культура конкурентних відносин», очевидно, що проблема цінностей і формування ціннісних орієнтацій займає центральне місце у структурі цього поняття. У нашому дослідженні ми приєднуємось до думки (про поняття «цінності») Т. В. Васильєвої. Класифікація цінностей виражена у прийнятті конструкту системи базових цінностей. Ця система містить термінальні (цінності-цілі) та інструментальні цінності (цінності-засоби). Ідеали, найважливіші цілі, смисли життя людей визначаються їх термінальними цінностями, зі свого боку, вони поділяються на особистісні та соціальні. Схвалювані в нашому соціумі засоби досягнення поставлених індивідом цілей знаходять відображення в інструментальних цінностях, які визначаються сукупністю моральних норм поведінки та якостей людей. Залежно від типу цивілізації базові цінності поділяються на традиційні (спрямовані на збереження й відтворення сформованих норм і цінностей), сучасні (орієнтовані на інновації і прогресивні технології в суспільстві), загальнолюдські (або гуманістичні) цінності (Васильєва, 2015: 10).

Ми погоджуємось із тим, що цінності є орієнтиром діяльності й поведінки людини за умови сформованості в неї ціннісних свідомості,

ставлення, установок, тобто людина керується в діяльності ціннісною свідомістю, ставленням, поведінкою. Як зазначає О. Романовський, «успіх підприємництва багато в чому залежить від вихованості, високих морально-етичних якостей підприємця, правдивості, вміння дотримуватись даного слова, наявності інших позитивних рис характеру. Загальнолюдські цінності, норми етики та моралі, вироблені історичною практикою суспільства, високо цінуються у країнах демократії та є обов'язковими для успішного здійснення підприємницької діяльності» (Романовський, 2000: 95). Зважаючи на це, морально-етичне виховання майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування є так само важливим завданням, як і їхнє професійне навчання і практична підготовка.

Із цінностями тісно взаємопов'язані ціннісні орієнтації. Наприклад, О. О. Міненко вважає, що ціннісні орієнтації – найважливіший складник особистості, котрий має у своїй структурі мотиваційний, когнітивний, емоційний, оцінювальний та інші компоненти. Роль ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони визначають спрямованість професійної діяльності, надають їй вартості, котра містить зміст, дозволяють зайняти певну позицію, регулюють поведінку, формують способи самоактуалізації тощо (Міненко, 2002: 210). Ми, поділяючи думку Т. В. Васильєвої, розглядаємо професійні ціннісні орієнтації як «відносно стійке ставлення суб'єкта до майбутньої професійної діяльності та реалізації себе в конкретній професійній сфері, а також як сформовані якісні показники розвитку особистості, необхідні для оволодіння обраною професією» (Васильєва, 2015: 11).

Отже, цінності та ціннісні орієнтації є визначальними, значущими, спонукальними для особистості. Саме залежно від них фахівець здійснює вибір стратегії та засобів продуктивного вирішення завдань. Цінність особистості перетворюється в ціннісну спрямованість професійного мислення, коли йдеться про вирішення професійних завдань. Як зазначає Р. А. Кубанов, процес професійного становлення майбутніх фахівців складається з певних етапів та охоплює формування й розвиток ціннісно-змістовного й операційно-предметного складників діяльності в їх взаємозв'язку (Кубанов, 2011: 185). Узагальнюючи вищесказане, вважаємо, що третім у структурі культури конкурентних відносин буде ціннісний компонент. Він характеризує взаємопов'язану цілісну систему ціннісних орієнтацій і професійних установок майбутніх фахівців.

Нагадаємо, що тема нашого дослідження пов'язана із проблемою культури конкурентних відносин, яку ми розглядаємо як вид професійної культури, який забезпечує досягнення економічних, професійних і гуманітарних цілей оптимальними й етично прийнятними засобами через продуктивну співпрацю й сумлінне суперництво в умовах конкуренції. Отже, багато чого залежить від особистості фахівця, його готовності до рефлексії. Розмірковуючи про оцінку власної поведінки, дослідники часто використовують поняття «рефлексія». В. Є. Михайличенко і М. В. Канівець вважають, що рефлексія – це роздуми особистості про саму себе, безпосередній самоконтроль поведінки людини в актуальній ситуації, осмислення її елементів, аналіз того, що відбувається, здатність суб'єкта до співвідношення своїх дій із ситуацією та їх координація відповідно до умов, котрі змінюються, і власним станом (Михайличенко, Канівець, 2012: 305). У нашому дослідженні під готовністю студентів до рефлексії ми розуміємо системне утворення особистості, яке дозволяє їй бути суб'єктом цієї діяльності, свідомо перетворювати її й самого себе за допомогою осмислення своїх дій, поведінки, внутрішнього світу, власних думок і переживань. Важливо зазначити, що рефлексія – це не просто усвідомлення того, що є в людині, а одночасно і зміна самої людини, спроба вийти за межі того рівня розвитку особистості, який був досягнутий. Тільки за наявності рефлексії як внутрішнього стану самоосмислення й розуміння себе може виховуватись і зміцнюватись самооцінка особистості, її впевненість у собі й самоповага.

Таким чином, ми вважаємо, що четвертим компонентом у структурі поняття «культура конкурентних відносин» буде особистісний. Він відображає здатність майбутнього фахівця:

1) виявляти професійно важливі особистісні якості, професійну відповідальність, усвідомлювати професійний обов'язок;

2) керуватись знаннями професійної етики та професійного етикету,

3) виявляти готовність до професійної рефлексії.

Висновки. Таким чином, спираючись на різні дослідження, можна визначити сутнісні

характеристики діяльнісно-культурологічного підходу відповідно до зазначеної проблематики:

1) діяльнісно-культурологічний підхід – це орієнтація дослідження на вивчення явищ з освоєння особистістю культури, що забезпечує створення культурних цінностей;

2) культура конкурентних відносин майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування, будучи видом професійної культури, охоплює чотири взаємопов'язані компоненти: когнітивний, операційний, ціннісний та особистісний;

3) основне цільове призначення когнітивного компонента полягає у створенні теоретичної бази й забезпечення засвоєння студентами системи знань, включених у культуру конкурентних відносин;

4) операційний компонент передбачає оволодіння майбутніми фахівцями вміннями, котрі забезпечують ефективну взаємодію в умовах конкуренції, в межах цього компонента студенти за допомогою отриманих знань і наявного досвіду поступово оволодівають практичною діяльністю, освоюють способи конкурентної взаємодії, тим самим розвивають професійно важливі особистісні якості та ціннісні орієнтації;

5) ціннісний компонент характеризує взаємопов'язану цілісну систему цінностей, ціннісних орієнтацій і професійних установок майбутніх фахівців із бізнес-адміністрування на формування культури конкурентних відносин і конкурентну поведінку в майбутній професійній діяльності з урахуванням інтересів країни, галузі та корпоративних завдань;

6) особистісний компонент відображає ступінь розвиненості професійно важливих особистісних якостей, здатність майбутнього фахівця з бізнес-адміністрування проявляти професійну відповідальність, усвідомлювати професійний обов'язок, керуватись знаннями професійної етики та професійного етикету, проявляти готовність до професійної рефлексії;

7) основними показниками сформованості культури конкурентних відносин, необхідними для здійснення професійної діяльності майбутнього фахівця з бізнес-адміністрування, є: знання (когнітивний компонент), уміння (операційний компонент), ціннісні орієнтації (ціннісний компонент) і професійно важливі особистісні якості (особистісний компонент).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атанов Г. А. Обґрунтування та сутність діяльнісного підходу до навчання. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 85–94.
2. Бойчук Ю. Д. Культурологічний і аксіологічний підходи до формування екологовалеологічної культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2009. Вип. 3. С. 121–124.
3. Васильєва Т. В. Формирование профессиональных ценностных ориентаций студентов сельскохозяйственного вуза на современном этапе развития общества : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Кемерово, 2015. 23 с.
4. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А., Кандыбович С. Л. Психология высшей школы. Минск : Харвест, 2006. 416 с.
5. Зеліско Л. І. Духовність як соціальний феномен. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 1. С. 21–5222.
6. Кизенко В. І., Трубочова Д. А. Реалізація діяльнісного підходу в навчанні студентів-філологів із різним рівнем комунікативних здібностей. *Рідна школа*. 2014. № 11. С. 42–46.
7. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 176 с.
8. Кубанов Р. А. Загальна характеристика педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій у майбутніх маркетингологів у культурно-освітньому просторі Донбасу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2011. № 20. С. 180–190.
9. Максименко С. Д., Пелех О. М. Фахівця потрібно моделювати. Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності. *Рідна школа*. 1994. № 3–4. С. 68–72.
10. Машкіна С. В., Усаєнко Т. П., Хомич Л. О., Шахрай Т. О. Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності: монографія. К.: ППОД НАПН України, 2016. 168 с.
11. Михайличенко В. Є., Канівець М. В. Готовність студентів до саморозвитку: сутність і структура. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр.* Харків. 2012. № 32–33. С. 304–310.
12. Міненко О. О. Професійне становлення практичного психолога як система парадигмальних змін. *Вісник Харківського Національного Університету. Серія «Психологія»*. 2002. № 550. С. 209–211.
13. Новиков А. М. Постиндустриальное общество – общество знаний. *Высшее образование в России*. 2008. № 3. С. 108–118.
14. Романовський О. О. Проблеми виховання у майбутніх підприємців морально-етичних норм поведінки для успішної професійної діяльності. *Освіта і управління*. 2000. Т. 4. № 1–2. С. 95–106.
15. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2004. 455 с.
16. Слостенин В. А., Каширин В. П. Психология и педагогика. Москва : Академия, 2003. 480 с.
17. Филлюк Г. М. Конкурентна культура в системі заходів конкурентної політики. *Економічна теорія*. 2011. № 3. С. 46–58.

REFERENCES

1. Atanov H. Obgruntuvannia ta sutnist diialnisnoho pidkhdohu do navchannia [Rationale and essence of the activity approach to learning]. *Pedahohika i psykhohihiia profesiinoi osvity*. 2002. № 3. P. 85–94. [in Ukrainian].
2. Boichuk Yu. D. Kulturolohichni i aksiolohichni pidkhdohy do formuvannia ekolohovaleolohichnoi kultury studentiv vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv [Culturological and axiological approaches to the formation of ecological and valeological culture of students of higher pedagogical educational institutions]. *Visnyk NTUU «KPI»*. 2009. Vyp. 3. P. 121–124. [in Ukrainian].
3. Vasyleva T. V. Formyrovanye professyonalnykh tsennostnykh oryentatsyi studentov selskokhoziaistvennoho vuza na sovremennom etape razvytyia obshchestva [Formation of professional value orientations of agricultural university students at the present stage of society development]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kemerovo, 2015. 23 s. [in Russian].
4. Diachenko M. Y., Kandybovyuch L. A., Kandybovyuch S. L. Psykhohihiia vysshei shkoly [Formation of professional value orientations of agricultural university students at the present stage of society development]. Mynsk: Kharvest, 2006. 416 s. [in Russian].
5. Zelisko L. I. Dukhovnist yak sotsialnyi fenomen [Spirituality is a social phenomenon]. *Pedahohika i psykhohihiia profesiinoi osvity*. 2009. № 1. P. 21–5222. [in Ukrainian].
6. Kyzenko V., Trubachova D. Realizatsiia diialnisnoho pidkhdohu v navchanni studentiv-filolohiv z riznym rivnem komunikatyvnykh zdbnostei [Implementation of the activity approach in teaching students of philology with different levels of communicative abilities]. *Ridna shkola*. 2014. № 11. P. 42–46. [in Ukrainian].
7. Kodzhaspyrova, H.M., Kodzhaspyrov A. Yu. Pedahohicheskyi slovar [Pedagogical dictionary] M.: Yzdatelskyi tsentr «Akademyia», 2005. 176 s. [in Russian].
8. Kubanov R. A. Zahalna kharakterystyka pedahohichnykh umov formuvannia tsinnisnykh oriientatsii u maibutnikh marketolohiv u kulturno-osvitnomu prostori Donbasu [General characteristics of pedagogical conditions of formation of value orientations of future marketers in the cultural and educational space of Donbass]. *Visn. Luhan. nats. un-tu imeni Tarasa Shevchenka : Pedahohichni nauky*. 2011. № 20. P. 180–190. [in Ukrainian].
9. Maksymenko S. D., Pelekh O. M. Fakhivtsia potribno modeliuvaty. Naukovi osnovy hotovnosti vypuskyka pedvuzu do pedahohichnoi diialnosti [The specialist needs to be modeled. Scientific bases of readiness of the graduate of pedagogical high school for pedagogical activity]. *Ridna shkola*. 1994. № 3-4. P. 68–72. [in Ukrainian].

10. Mashkina S. V., Usatenko T. P., Khomych L. O., Shakhrai T. O. Teoretychni zasady kulturolohichnoho pidkholu u pidhotovtsi pedahoha do vykhovnoi diialnosti [Theoretical bases of culturological approach in preparation of the teacher for educational activity]: monohrafiia. K. : IPOOD NAPN Ukrainy, 2016. 168 p. [in Ukrainian].

11. Mykhailychenko V. Ye., Kanivets M. V. Hotovnist studentiv do samorozvytku: sutnist i struktura [Students' readiness for self-development: essence and structure.]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*: zb. nauk. pr. Kharkiv. 2012. № 32–33. P. 304–310. [in Ukrainian].

12. Minenko O. O. Profesiine stanovlennia praktychnoho psykholoha yak systema paradyhmalnykh zmin [Professional development of a practical psychologist as a system of paradigmatic changes]. *Visnyk Kharkivskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriia «Psykholohiia»*. 2002. № 550. P. 209–211. [in Ukrainian].

13. Novykov A. Postyndustrialnoe obshchestvo – obshchestvo znanyi [Post-industrial society – knowledge society]. *Visshee obrazovanye v Rossyy*. 2008. № 3. P. 108–118. [in Russian].

14. Romanovskyi O. Problemy vykhovannia u maibutnikh pidprijemtsiv moralnoetychnykh norm povedinky dlia uspishnoi profesiinoi diialnosti [Problems of education of future entrepreneurs in moral and ethical norms of behavior for successful professional activity]. *Osvita i upravlinnia*. 2000. T. 4. № 1–2. P. 95–106. [in Ukrainian].

15. Savchenko S. V. Naukovo-teoretychni zasady sotsializatsii studentskoi molodi v pozanavchalnii diialnosti v umovakh rehionalnoho osvithnoho prostoru [Scientific and theoretical principles of socialization of student youth in extracurricular activities in the regional educational space]: dys. ... dok. ped. nauk : 13.00.05. Luhansk, 2004. 455 s. [in Ukrainian].

16. Slastenyn V.A., Kashyryn V. P. Psykholohiya y pedahohyka [Psychology and pedagogy]. M.: Akademyia, 2003. 480 s. [in Russian].

17. Fyliuk H. M. Konkurentna kultura v systemi zakhodiv konkurentnoi polityky [Competitive culture in the system of competition policy measures]. *Ekonomichna teoriia*. 2011. № 3. P. 46–58. [in Ukrainian].